

Обов'язки та права духовних дітей

Олеся Тоцька

Визначено обов'язки й права духовних чад стосовно своїх наставників на основі цитат Біблії, висловлювань монаха Симеона Афонського, відповідей преподобних Варсонофія Великого й Іоана Пророка на запитання учнів.

Ключові слова: духовний отець, духовна дитина, обов'язки, права.

Моєму духовному отцю присвячую

У будь-якої людини протягом життя виникають безліч запитань стосовно різних ситуацій, у які вона потрапляє, а, відповідно, з'являється і потреба знайти того, хто б міг дати на них відповіді, поради, підтримати або просто вислухати. Тому, практикуючі християни на певному етапі свого життя можуть відчувати гостру потребу в духовному отці, яким стає людина в сані – священнослужитель. Такий наставник їм потрібен не тільки для того, щоб приходити на сповідь, але, головним чином, щоб відкрити йому своє серце та душу. Вибір духовного отця – справа добровільна, однак її повинна супроводжувати готовність до послуху тому, кого обрали.

Симеон Афонський у книзі «Дев'ять слів» писав, що послушник – це той:

- 1) хто за своїми щирими молитвами отримав рідкісний дар від Бога – доброго та велелюбного Старця;
- 2) хто за свої щирі устремління до Спасіння отримав від Бога рідкісний скарб – святу та мудру душу, що перебуває на землі в образі Старця;
- 3) чиє віддане та вірне серце отримало дивовижну милість від Христа – зустріти Самого Спасителя в образі Старця та послідувати за Ним¹.

¹ Монах Симеон Афонский. Девять слов. – Святая Гора Афон: Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – С. 126-127.

Тобто, з одного боку, духовний отець є рідкісним даром і скарбом від Бога, дивовижною милістю від Христа. Ці слова перегукуються з посланням святого апостола Павла до ефесян, де написано про те, що «... Він настановив одних апостолами, інших пророками, інших євангелістами, інших пастирями та вчителями...» (Еф. 4: 11). А, з другого боку, щоб отримати такий подарунок, потрібно щиро молитися та прагнути Спасіння, мати віддане й вірне серце.

І якщо нам настільки пощастило, що ми стали духовним чадом, то треба щиро подякувати Богу за Його щедрий подарунок, попросити благословення на такий духовний союз, а також мудрості, щоб правильно вибудовувати свої стосунки з нашим наставником. Адже його ми обираємо один раз і на все життя: «Послушний назавжди з'єднався духом зі своїм Старцем і, через Старця, з Христом...»².

З огляду на це, задумаймося над тим, які ми маємо обов'язки перед нашим духовним отцем? Опираючись на цитати Біблії та висловлювання Симеона Афонського, можемо виокремити такі:

1. Довіра.

«Послушний вірить слову свого Старця...»³.

«Істинний послух – як істинна дружба, це взаємна довіра...»⁴.

2. Правдомовність.

«Тому, відкинувши неправду, говоріть правду кожний ближньому своєму, бо ми члени один одному» (Еф. 4: 25).

«Істинний послухник – прямий і чесний...»⁵.

«Послушник – це той, хто відкрив своєму Старцю серце та душу, бо возлюбив Правду – Христа...»⁶.

3. Велика любов і шана.

«Просимо ж вас, браття, поважати тих, що трудяться у вас, і предстоятелів ваших у Господі, і тих, що наставляють вас, і шанувати їх з великою любов'ю за діло їхнє...» (1 Сол. 5: 12-13).

² Монах Симеон Афонский. Девять слов. – Святая Гора Афон : Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – С. 117.

³ Там само. – С. 115.

⁴ Там само. – С. 139.

⁵ Там само. – С. 116.

⁶ Там само. – С. 127.

«Пресвітерам, які начальствують достойно, належить виявляти особливу честь, надто тим, що трудяться в слові і навчанні» (1 Тим. 5: 17).

«Усією душею твоєю благоговій перед Господом і поважай священників Його» (Сир. 7: 31).

«Послушний любить і шанує у своєму Старці – Христа...»⁷.

«Послушник – це той, хто весь віддається Любові до Старця та людей...»⁸.

«Істинний послушник приходиться до Старця, щоб любити, бо для такого послушника любити – означає разом трудитися над спасінням душі...»⁹.

4. Відданість і вірність.

«Послушник – це той, хто всім серцем відданий своєму Старцю та служить усім людям...»¹⁰.

«Істинний послушник – це той, чия вірність Старцю ніколи не похитнеться...»¹¹.

5. Покірність (послух).

«Слухайте наставників ваших і будьте покірні, бо вони постійно дбають про душі ваші, як ті, що зобов'язані дати звіт; щоб вони робили це з радістю, а не зітхаючи, бо це для вас не корисно» (Євр. 13: 17).

«Також і молодші, будьте покірні пастирям...» (1 Пет. 5: 5).

«Отже, браття, стійте і тримайтеся передань, яких ви навчилися чи то словом, чи то посланням нашим» (2 Сол. 2: 15).

«Істинний послушник – це той, хто послушний Старцю не тільки в головному – у Спасінні, але і в дрібницях...»¹².

6. Пам'ять.

«Пам'ятайте наставників ваших, які проповідували вам слово Боже...» (Євр. 13: 7).

⁷ Монах Симеон Афонський. Дев'ять слов. – Свята Гора Афон : Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – С. 119.

⁸ Там само. – С. 130.

⁹ Там само. – С. 140.

¹⁰ Там само. – С. 125.

¹¹ Там само. – С. 132.

¹² Там само. – С. 116.

7. Молитва.

«Тим часом благаю вас, браття, Господом нашим Ісусом Христом і любов'ю Духа, допомагати мені в молитвах за мене до Бога...» (Рим. 15: 30).

«Моліться також і за нас, щоб Бог відчинив нам двері для слова, звіщати тайну Христову...» (Кол. 4: 3).

«Послушник – це той, хто завжди оберігає достоїнство свого Старця та молиться за нього...»¹³.

Існують навіть спеціальні молитви. Зокрема, у «Молитві до Спасителя за духовного отця» просяться, щоб Він освятитв його Своєю святинею, виправдав Своєю праведністю, покритв Своїм милосердям... У «Молитві до Господа за духовного отця» випрошується для нього душевне спасіння та тілесне здоров'я, щоб Господь відкрив йому всі гріхи духовної дитини, наповнив мудрістю, молитвою та любов'ю... В іншій «Молитві до Господа за духовного отця» просяться, щоб Він захистив його молитвами святих ангелів, примножив у ньому дарування духовні, визволив від видимих і невидимих ворогів, зберіг його паству, пом'янув, відвідав, укріпив і зберіг на многії, многії літа... А заключним акордом звучать слова «Господи, Ти з'єднав нас на землі, не розлучи нас і в Небесному Твоєму Царстві і святими його молитвами прости всі мої гріхи, прости і всіх його духовних чад, як Благий і Чоловіколюбець». У зворушливій «Молитві до Пресвятої Богородиці за духовного отця» випрошується, щоб Вона завжди була йому супутницею, зміцнювала, коли не спить, оберігала в сні, утішала, коли плаче, підбадьорювала, коли сумує, позбавляла від скорбот, звільняла від обмовлянь, піднімала немічного, перемагала бісів, що воюють проти нього, допомагала в смертній небезпеці, полегшила страждання, покрила Своїм покровом, відвідала Своєю небесною милістю, послала благословіння на діла та подала невидиму допомогу...¹⁴.

8. Наслідування.

«Тому благаю вас: ставайте подібні мені, як я Христу» (1 Кор. 4: 16).

«Будьте моїми послідовниками, як і я Христа» (1 Кор. 11: 1).

¹³ Монах Симеон Афонский. Девять слов. – Святая Гора Афон : Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – С. 124.

¹⁴ Сайт православної спільноти «Азбука віри» [Електронний ресурс].

«Наслідуйте, браття, мене і дивіться на тих, що діють за образом, який маєте в нас» (Флп. 3: 17).

«Чого ви навчилися, що прийняли й чули та бачили в мені, те виконуйте, – і Бог миру буде з вами» (Флп. 4: 9).

«Послушний день за днем переробляє себе, уподібнюючись своєму Старцю та Христу...»¹⁵.

«Істинний спасительний послух у душі – це наслідування ділами своєму Старцю...»¹⁶.

9. Турбота.

«...у потребах святих беріть участь...» (Рим. 12: 13).

«Той, хто навчається слова, нехай ділиться з наставником усяким добром» (Гал. 6: 6).

«Не про себе тільки кожен турбуйся, але кожний і про інших...» (Флп. 2: 4).

«Так, благаю і тебе, щирий співробітнику, допомагай їм, тим, що в благовісті працювали разом зі мною...» (Флп. 4: 3).

«Кажу це не тому, що я шукав подаяння, але шукаю плоду, який примножується на користь вашу» (Флп. 4: 17).

«Усією силою люби Творця твого, і не залишай служителів Його. Бійся Господа, і шануй священика, і давай йому частину, як заповідано тобі...» (Сир. 7: 32-33).

«Істинний послужник прагне послужити Старцю...»¹⁷.

У цьому контексті хочеться згадати притчу про трьох учнів одного старця. Вони залишили свого наставника, щоб мандрувати світом, але через багато років повернулися. Один за цей час написав чимало книг, другий став чудовим промовцем, а третій виявив свою турботу про вчителя тим, що просто привіз йому ковдру, щоб він міг погріти свої старечі кості. Старець сказав першому: «*Ти наповнив світ папером*»; другому – «*Ти наповнив світ словами*». А до третього він промовив: «*Тільки ти пізнав, що таке істинна любов*».

¹⁵ Монах Симеон Афонський. Дев'ять слов. – Свята Гора Афон : Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – С. 118.

¹⁶ Там само. – С. 204.

¹⁷ Там само. – С. 138.

10. Вдячність.

«За все дякуйте: бо така щодо вас воля Божа у Христі Ісусі» (2 Сол. 5: 18).

11. Жертовність.

«Істинний послушник у будь-який момент покладе життя за свого Старця і ні в чому не бачить від нього образи»¹⁸.

І хоча висловлювання Симеона Афонського більшою мірою стосуються чернечого життя, але мирянам можна знайти в них щось і для себе.

Коли виокремити обов'язки духовних дітей, виникає логічне запитання про їхні права. На нашу думку, духовне чадо не має жодних прав щодо свого духовного отця: «Послушний віддав усі свої права Старцю та не має турбот...»¹⁹. Адже права учня автоматично стають обов'язками наставника. А дитина не може вказувати духовному отцю, що він має робити, бо це буде порушенням субординації. Наставник сам повинен вирішити для себе коло своїх обов'язків щодо чада. Однак учень може сподіватися на його:

1. Пам'ять.

«Ми ж браття, розлучившись із вами на короткий час лицем, а не серцем, ще з більшим бажанням прагнули побачити лице ваше» (1 Сол. 2: 17).

Зокрема, у книзі преподобних Варсонофія Великого й Іоана Пророка «Керівництво до духовного життя у відповідях на запитання учнів» відповідь Великого Старця під номером 28, серед іншого, містить такі слова: «Скажи брату: хіба ти не чув від мене, що куди б ти не пішов і що б не робив у Бозі, серце моє завжди іде з тобою?»²⁰.

2. Святу молитву.

«Молимо Бога, щоб ви не чинили ніякого зла...» (2 Кор. 13: 7).

¹⁸ Монах Симеон Афонский. Девять слов. – Святая Гора Афон : Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – С. 139.

¹⁹ Там само. – С. 115.

²⁰ Преподобные Варсонофий Великий и Иоанн Пророк. Руководство к духовной жизни в ответах на вопросы учеников [Электронный ресурс].

«...за це ми і молимося, за вашу досконалість» (2 Кор. 13: 9).

«За це і молимося завжди за вас...» (2 Сол. 1: 11).

«...безперестанно згадую про тебе в молитвах моїх вдень і вночі...»
(2 Тим. 1: 3).

Зауважимо, що в усіх чотирьох згаданих нами вище молитвах за духовного отця його молитви називаються саме святими. Окрім того, у молитовниках наводиться і така коротенька молитва: «Спаси, Господи, і помилуй отця мого духовного (ім'я) і святими його молитвами прости гріхи мої (поклін)».

3. Настанову.

«Браття! Якщо і впаде людина в якийсь гріх, ви, духовні, виправляйте такого в душі лагідності...» (Гал. 6: 1).

4. Підтримку.

«Носіть тягарі один одного і так здійснисте закон Христа» (Гал. 6: 2).

5. Любов.

Старець Іоан у відповіді під номером 339 говорить про те, що

«Міра любові духовних отців щодо дітей своїх не має в собі нічого шкідливого або плотського; бо вони утверджені духовним мудруванням, і як в словах, так і в справах намагаються завжди і в усьому доставляти користь юним. Люблячи їх таким чином, не замовчують перед ними про недоліки їхні, але часто викривають, врозумляють і втішають, як добрий батько врозумляє дітей своїх. Бо їм сказано: викривай, забороняй, благай (2 Тим. 4: 2)»²¹.

Отже, як бачимо, вибір духовного отця є серйозною справою, що супроводжується появою в духовного чада низки обов'язків. Слід зазначити, що прийняття остаточного рішення стосовно такого вибору може бути миттєвим, або розтягнутися в часі. Але починається все із довіри своєму наставнику, бажанням говорити йому правду. Подальше спілкування з духовним отцем викликає в дитини любов і

²¹ Преподобные Варсонофий Великий и Иоанн Пророк. Руководство к духовной жизни в ответах на вопросы учеников [Електронний ресурс].

повагу до нього, бажання бути відданою, вірною та покірною йому. Духовне чадо пам'ятає про свого наставника, молиться за нього, старється наслідувати, виявляє йому свою турботу, вдячність і, якщо потрібно, жертвність. Водночас учень сподівається на те, що наставник, у свою чергу, пам'ятатиме про нього, а також надіється на його святу молитву, очікує від нього настанов, підтримки та любові.

І, насамкінець, хочеться навести слова Симеона Афонського, якими він завершує у своїй книзі розділ про послух, оспівуючи його:

«О, таємничий послух, о безодне премудрості Божої! Небесне життя, явлене на землі! Нетлінна краса духовного союзу двох сердець, освячення Святим Духом, таємниче єднання у Христі, благовоління Отця Небесного, слава Тобі та хвала!»²².

Список джерел і літератури:

1. *Біблія*. Книги священного писання Старого та Нового Завіту. – К. : Вид-во «Преса України», 2009. – 1416 с.
2. *Монах Симеон Афонский*. Девять слов. – Святая Гора Афон: Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – 320 с.
3. *Преподобные Варсонофий Великий и Иоанн Пророк*. Руководство к духовной жизни в ответах на вопросы учеников [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.pravmir.ru/library/readbook/1894#sel=>
4. Сайт православної спільноти «Азбука віри» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://azbyka.ru/molitvoslov/molitvy-o-duhovnom-otce.html>

²² *Монах Симеон Афонский*. Девять слов. – Святая Гора Афон: Пустынь Новая Фиваида Афонского Русского Пантелеимонова монастыря, Москва, 2010. – С. 142.